

УДК 34(07)

Олена Пишко

ДОМАШНІ ЗАВДАННЯ ІЗ ПРАВОЗНАВСТВА В 9-МУ КЛАСІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА СПЕЦИФІКА ЇХ ВІДБОРУ І ВИКОНАННЯ

У статті йдеться про загальні функції домашніх завдань у навчальному процесі. Розкрито особливості та специфіку відбору і виконання домашніх завдань із практичного курсу правознавства, спричинені змістом предмета, його практичною спрямованістю, специфікою організації навчальної діяльності учнів. Як окремий тип домашнього завдання для учнів дев'ятих класів описані завдання, що передбачають взаємодію учнів із їхніми батьками. Наведені в статті положення ілюструються прикладами й міркуваннями автора, що ґрунтуються на узагальненні досвіду викладання правознавства в школі.

Ключові слова: домашня навчальна робота, домашні завдання, практичний курс правознавства, особливості домашніх завдань.

Головним завданням сучасної школи є забезпечення умов для розвитку і саморозвитку кожної дитини, що реалізується шляхом оновлення змісту навчальних програм і підручників на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, впровадження інноваційних технологій організації навчально-виховного процесу, зокрема й домашньої самостійної роботи учнів [10].

У педагогічній науці усталеними є два поняття – «домашня навчальна робота» та «домашні завдання», які групою дослідників уживаються як синонімічні, а низкою дослідників розрізняються. Український педагогічний енциклопедичний словник *домашню навчальну роботу* тлумачить як самопідготовку – самостійне вивчення учнем нового матеріалу, самостійне спостереження, проведення дослідів, виготовлення наочних посібників, написання творчих робіт [1, с. 139]. Що стосується поняття «домашні завдання», то воно трактується дещо інакше і, на нашу думку, вужче – це складова частина навчального процесу, що полягає у виконанні учнями за завданням учителя самостійної навчальної і практичної роботи після уроків [1, с. 138]. Домашні завдання ґрунтуються на таких основних дидактичних принципах: активність і самостійність навчальної праці учнів; доступність і науковість змісту; систематичність; урахування індивідуальних особливостей школяра тощо [2, с. 230].

Як невід'ємний складник навчального процесу, домашні завдання передбачають: 1) закріплення, поглиблення та розширення знань, умінь і навичок; 2) підготовку учнів до активного сприймання нового матеріалу;

3) розвиток самостійності мислення, індивідуальних нахилів і здібностей учнів; 4) формування їхніх умінь і навичок самостійної праці [3]. Відтак, домашні завдання спрямовані на підвищення пізнавальної активності та самостійності учнів.

Важливою функцією домашніх завдань є також реалізація взаємозв'язку між уроками: домашнє завдання виконується під впливом проведеного уроку, який визначає його зміст, розкриває перед учнями способи діяльності, що доцільно застосувати; у свою чергу, виконане домашнє завдання впливає на наступний урок із предмета. Крім того, домашні завдання є важливою формою зв'язку між учителем і батьками, які мають бути поінформовані про вимоги і орієнтовний обсяг щодо знань, умінь та навичок учнів із конкретного шкільного предмета [2, с. 231].

У психолого-педагогічній літературі поширена думка про те, що засвоєння знань і способів діяльності є набагато глибшим, якщо воно розсіяне в часі. Навіть за ефективної організації навчального процесу первинне сприймання та закріплення знань на уроці має підкріплюватися подальшим обдумуванням, застосуванням нових знань, узгодженням нової інформації з уже набутою та її творчою переробкою. Адже тільки ті знання стають переконаннями людини, які нею обдумані й пережиті самостійно. Із цього випливає, що первинне сприймання і закріплення знань, як правило, є фронтальним, а от подальша робота має бути індивідуальною, самостійною та для міцного закріплення знань, формування вмінь і навичок проходити в затребуваному кожним учнем обсязі й темпі. Загальновідомо, що це здійснюється в ході виконання школярами домашніх завдань із предмета. Від того, як успішно вони виконують домашні завдання, опосередковано залежить і їхня успішність навчання в цілому.

Слід наголосити на тому, що діяльність на уроці і домашня навчальна робота учнів взаємодоповнюють одна одну як колективна й індивідуальна робота: під час уроку робота має бути колективною та включати обговорення певних питань учнями класу та розв'язування завдань їхніми спільними зусиллями, спільне подолання труднощів у розумінні навчального матеріалу чи виконанні певних навчальних дій. При виконанні учнями домашніх завдань переважає індивідуальна робота, відтворення знань, застосування їх кожним учнем, осмислення, закріплення [11, с. 5–7].

Зазначимо, що організація домашньої навчальної роботи школярів і виконання ними домашніх завдань залишається однією з нагальних проблем навчального процесу, що привертає увагу вчених і педагогів. Так, у одних працях ця проблема є об'єктом спеціального дослідження (С. Баранов, М. Львов, В. Паламарчук, З. Попова, М. Поспелов, І. Харламов та ін.); в інших – висвітлено умови ефективної організації самостійної діяльності учнів як методу навчання (М. Ржецький,

З. Шабаліна та ін.). Положення окремих наукових розвідок дозволяють глибше врахувати методичні вимоги до організації домашніх завдань залежно від характеру навчального матеріалу, складності і тривалості теми, визначити ефективні прийоми перевірки домашніх завдань тощо (М. Богданович, Н. Істоміна, А. Пишкало, Л. Кочина та ін.) На нашу думку, оригінальний підхід до домашньої роботи як етапу моделі «Прямого і Успішного руху до наміченої цілі» представлений у технології продуктивної педагогіки І. Підласого [5]. Не залишається ця проблема і поза увагою психологів (Д. Ельконін та ін.). Утім, найчастіше у фаховій науковій літературі загальним питанням функцій, типів, видів, способів оцінювання домашніх завдань присвячуються окремі розділи/параграфи підручників із педагогіки чи методичних посібників, адресованих студентам і вчителям (І. Зайченко, О. Певцова, О. Пометун, М. Фіцула та ін.). Щодо специфіки домашніх завдань із того чи іншого предмета, то в методичних посібниках для вчителів вони, як правило, представлені у форматі конкретних завдань, що супроводжуються інструкціями з їх виконання.

Отже, метою статті є визначення особливостей домашніх завдань із практичного курсу правознавства та ілюстрація їх прикладами домашніх завдань із власного досвіду та вміщених у підручнику «Правознавство. Практичний курс» (9 клас) [7].

Розпочнемо з кількох загальних теоретичних положень щодо функцій домашніх завдань. У навчальному процесі домашня робота учнів, зокрема виконання ними домашніх завдань, відіграє значну роль. Із одного боку, така робота тісно пов'язана з діяльністю учня на уроці, з іншого – виконується за відсутності безпосереднього керування й допомоги з боку вчителя.

Нами уже зазначалося, що необхідність домашньої роботи учнів зумовлена як розв'язанням дидактичних завдань (закріплення знань, удосконалювання вмінь і навичок), так і завданнями формування навичок самостійної роботи школярів. Під час діяльності учнів на уроках мають місце концентроване запам'ятовування й переведення знань в оперативну пам'ять. Тому для фіксування знань у довгостроковій пам'яті учням необхідне повторення – самостійне виконання певного обсягу роботи у вигляді домашніх завдань, за яких симулюється пізнавальний інтерес до предмета конкретного учня, розвивається його самостійність та відповідальність.

Виконуючи домашні завдання, учень працює й приймає рішення самостійно, і це сприяє формуванню (розвитку) його важливих особистісних якостей, серед яких – уміння планувати і організовувати свою навчальну працю, здійснювати її самоконтроль, ставити перед собою нові завдання, формулювати питання й шукати відповіді на них [3].

Наголосимо, що при визначенні форм, змісту, обсягу домашніх

завдань, методів їх організації та способів перевірки необхідно враховувати специфіку навчального предмета, пізнавальні можливості учнів, їхні вікові особливості, вольові якості й уподобання тощо [10].

Особливості домашніх завдань із предмета «Правознавство. Практичний курс» (9 кл.) зумовлені рядом чинників. Спробуємо визначити їх та проілюструвати прикладами.

Перше – це вікові особливості учнів дев'ятих класів, серед яких чільне місце посідає те, що саме в цьому віці пізнавальні інтереси школярів поглиблюються, проявляються позаурочні інтереси. Це має враховуватися авторами підручників у змісті й не ігноруватися вчителем при організації навчального процесу. На нашу думку, дев'ятикласникам будуть цікавими завдання, приміром, із пошуку інформації в різних джерелах – ЗМІ, Інтернет-мережі. Наприклад, в якості домашніх завдань можна запропонувати такі: до теми «Закони і підзаконні акти»:
1. Пригадайте, який орган місцевого самоврядування є у вашому селі, місті, районі, області, автономній республіці? Чи видає він підзаконні документи? Чи знаєте ви якісь акти цих органів? Як вони називаються? Знайдіть три-чотири таких документа і запишіть їхні назви та органи, що їх ухвалили. 2. У будь-якій газеті віднайдіть інформацію про підзаконні акти, поясніть, хто їх приймав, чого і кого вони стосуються. Коротко запишіть знайдену інформацію у зошит; до теми «Що таке правопорушення»: *Перегляньте дві-три газети й знайдіть на їх сторінках опис, повідомлення, репортаж щодо вчинених правопорушень. Підготуйте короткий огляд цього повідомлення за схемою: назва джерела інформації; про яке правопорушення йшлося; якими були наслідки правопорушення; які заходи застосовувалися до підозрюваних чи винуватих осіб (якщо вони були описані);* до теми «Як громадяни беруть участь у житті демократичної держави»: *Пригадайте або знайдіть у ЗМІ опис ситуації, коли громадяни, зібравшись разом, спробували вирішити те чи те питання (проблему). Чи вдалося їм це зробити? Чому?;* до теми «Що таке злочин»: *Знайдіть у ЗМІ (Інтернеті) інформацію про вчинення злочинів неповнолітніми особами в Україні. Складіть та запишіть перелік основних причин вчинення злочинів неповнолітніми і т.д.*

Враховуючи вікові особливості дев'ятикласників та слідуючи основній концептуальній лінії предмета, учням слід пропонувати домашні завдання з практичного застосування норм права, що стосуються неповнолітніх осіб. Наш кількарічний досвід викладання практичного курсу правознавства свідчить, що у школярів на уроці й при підготовці домашніх завдань цікавість і бажання працювати викликають завдання-ситуації, учасниками яких є такі за віком діти, як вони. Наприклад, короткі правові ситуації в темах із різних галузей права щодо правомірності дій неповнолітніх осіб, участі в тих чи інших правовідносинах – укладання договорів, здійснення правочинів, працевлаштування, взаємодія з праців-

никами правоохоронних органів, взаємовідносини з батьками і т.п.

Другий приклад. Згідно з навчальною програмою, мета практичного курсу правознавства не зводиться виключно до набуття учнями знань про право; передбачається створення в навчальному процесі умов як для формування навчальних умінь і навичок учнів, так і розвитку позитивного ставлення школярів до права і закону, усвідомлення того, яку роль вони відіграють у нашому житті [6, с. 5]. Тому значна частина домашніх завдань у практичному курсі правознавства має переслідувати ціль формування аксіологічної складової правової предметної компетентності учнів, спонукати їх до висловлювання власного ставлення до правових явищ і процесів. Наведемо кілька прикладів таких домашніх завдань із чинного підручника з курсу [7]:

Уявіть себе через 12–15 років. Пофантазуйте, яку освіту ви здобули, яку професію обрали. Чи вплине здобута вами освіта на ваші кар'єру та добробут? Обговоріть свої міркування з батьками або іншими повнолітніми членами вашої родини. Чи співпали ваші думки щодо проблеми необхідності здобуття освіти? (тема «Право на освіту»).

В Україні галузь права, що визначає злочини і покарання, називається «кримінальне право», у Польщі – «карне», в Росії – «уголовне». Подумайте, що спільного і що відмінного в цих назвах (тема «Що таке злочин»).

У приміщеннях судів часто є зображення (статуя) Феміди – Богині правосуддя із зав'язаними очима й терезами в одній руці та мечем – у другій. За стародавніми міфами, вона була радницею Зевса і слідкувала за тим, аби ані люди, ані боги не порушували законів. Як ви думаєте, чому Богиня правосуддя уявляється саме такою? (тема «Коли порушується кримінальна справа»).

Третій приклад. Особливості домашніх завдань із практичного курсу правознавства зумовлені концептуальними підходами до конструювання змісту предмета та визначені навчальною програмою і реалізовані в чинних підручниках. Серед основних із них такі:

А) Практична спрямованість предмета. При виконанні домашніх завдань учні мають не заучувати окремі положення українського законодавства, а вчитися застосовувати їх у тих чи інших нескладних правових ситуаціях для усвідомлення механізму дії правових норм та їх значення в регулюванні суспільних відносин; практичного апробування ефективних поведінкових моделей та досвіду правомірної поведінки. Приклад домашнього завдання до теми «Що таке право»: *запишіть кілька правових ситуацій, що врегульовуються правовими нормами різних галузей права. Вкажіть, які це галузі.*

Б) Початковий рівень сформованості системи правових знань учнів, мінімізація кількості теоретичних понять. Звідси слідує, що на домашнє завдання слід виносити повторення/засвоєння учнями лише визначених

навчальною програмою понять; тих, що пояснюються в підручнику та вміщені (за наявності) в словнику підручника (наприклад, *право, правопорушення, юридична відповідальність, право власності, трудовий договір, злочин* і т.д.). У результаті проведеного аналізу змісту навчальної програми предмета «Правознавство. Практичний курс» таких понять нами нараховано близько 90 [6]. Будь-які домашні завдання щодо відтворення енциклопедичного визначення юридичних понять чи розширення їх переліку (наприклад, визначення понять «*дієдатність*», «*правочин*», «*держава*», «*нормотворча діяльність*» і т.д.) можливі лише для окремих учнів і у разі їх підготовки до учнівської олімпіади з правознавства.

В) Пропедевтична спрямованість курсу. Виконувати учнями завдання на уроці й удома мають збагачувати в їхній свідомості суспільствознавчі поняття й категорії (людина, суспільство, суспільні відносини, право, свобода, обов'язок, відповідальність, держава, демократія тощо) та формувати вміння застосовувати їх у навчальному процесі та житті [8, с. 7]. Для усвідомлення значення того чи іншого поняття із галузі суспільствознавства учням можна пропонувати в якості домашнього завдання написання есе (наприклад, після вивчення теми щодо конституційних прав і обов'язків: *Чи є, на вашу думку, обов'язки обмеженням ваших прав? Чому?*); візуальне зображення поняття (наприклад, домашнє завдання до теми про права дитини: *оберіть одну зі статей Конвенції ООН про права дитини і зобразіть малюнком зміст цієї статті*); завдання на асоціації тощо.

Г) Наявність можливості встановлення широких міжпредметних зв'язків із такими шкільними предметами як етика, українська та іноземна мови, література [8, с. 10]. Наприклад, учням як підготовче завдання до наступного уроку можна запропонувати пригадати з курсу етики, що означають поняття «*мораль*», «*правила*». А при вивченні тем із різних галузей права учням можна запропонувати вдома пояснити письмово, наприклад, як вони розуміють українські приказки («*Не той батько, що зродив, а той, що до ума довів*» (сімейне право) чи висловлювання видатних філософів («*Найбільше заохочення злочину – безкарність*» (Цицерон) (кримінальне право).

Четвертий приклад. Так як специфіка організації навчання учнів практичного курсу правознавства полягає в домінуванні на уроках інтерактивних і активних методів навчання, то і домашні завдання можуть бути не лише індивідуальними, а й груповими чи парними, орієнтованими на дослідницьку роботу та співпрацю. Наприклад, у темі «Що таке правила»: *підготуйте разом з друзями плакат із текстом і малюнками, який ілюструє прийняті вами на уроці правила поведінки*; при вивченні теми «Світ юридичних професій»: *разом зі своїми однокласниками проведіть міні-дослідження «В яких навчальних закладах мого регіону можна здобути юридичну спеціальність»* і т.д.

Окремо слід зупинитися на ще одній особливості домашніх завдань із предмета «Правознавство. Практичний курс», що суттєво відрізняє їх від домашніх завдань переважної більшості предметів основної школи. Відмітимо, що досить об'ємні завдання курсу не можна виконати, обмежуючись тільки навчальними годинами, відведеними на урок. Тому навчання практичного курсу правознавства школярів буде ефективним за умови організації навчального процесу в тісній взаємодії з батьками учнів. Через спеціальні домашні завдання вчитель має залучати батьків до обговорення з дітьми питань курсу, прикладів власного життя і власної поведінки, аналізу поведінки дітей тощо [8, с. 10]. Наголосимо, що за таких домашніх завдань роль батьків змінюється з контролерів виконання дитиною домашнього завдання чи її репетиторів у бік співрозмовника в обговорення правового питання, завзятого співучасника вирішення життєвої ситуації в правовій площині, а інколи – до зятого опонента в дискусії з правової проблеми. Крім того, батьки, на відміну від дітей, мають значний життєвий досвід, багатий на конкретні приклади дії правових норм у тих чи інших ситуаціях, власних вчинків, сюжети фільмів і літературних творів тощо. Наведемо кілька прикладів таких завдань, що пропонуються в одному із чинних підручників із предмета:

Розкажіть батькам, який предмет ви почали вивчати. Згадайте разом із ними приклади з життя, коли право відіграло важливу роль у врегулюванні певної ситуації [7, с. 9].

Попросіть одного з членів вашої родини коротко описати день, що пройшов. Віднайдіть у розповіді приклад правовідносин. Запишіть у зошит учасників цих правовідносин та те, з приводу чого вони виникли [7, с. 19].

Уявіть себе через 12–15 років. Пофантазуйте, яку освіту ви здобули, яку професію обрали. Чи вплине здобута вами освіта на ваші кар'єру та добробут? Обговоріть свої міркування з батьками або іншими повнолітніми членами вашої родини. Чи співпали ваші думки щодо проблеми необхідності здобуття освіти? [7, с. 69].

Які права та обов'язки мають ваші батьки щодо вас? А якими є ваші права та обов'язки щодо батьків? Запишіть їх. Обговоріть із батьками складені вами переліки. Доповніть їх у разі потреби [7, с. 110].

Удома разом із батьками перечитайте поради з підручника «Як не стати жертвою злочину» та обговоріть, чи завжди члени вашої родини дотримуються цих порад. Чому? [7, с. 153].

Запитайте у своїх батьків: чи доводилось їм або їхнім знайомим звертатися до суду? В яких саме справах? Яке рішення ухвалив суд? [7, с. 163].

Зазначимо, що в ході проведених нами спостережень, опитування вчителів правознавства й учнів 9-х класів виявлено, що такі завдання викликають зацікавленість у переважній більшості дев'ятикласників, а їх виконання підвищує інтерес до предмета і «оживляє» його. Утім, при

виконанні завдань, що передбачають контактування з батьками (іншими дорослими членами родини) учні стикаються з певними труднощами, як правило, суб'єктивної природи – психологічний клімат у сім'ї, взаємини дитини і батьків, відсутність у батьків часу чи бажання спілкуватися з дитиною з таких питань, нестача у дитини досвіду ведення з батьками предметного діалогу і т.д. Однак, на нашу думку, виконання саме таких завдань підсилює практичну спрямованість предмета й уможливорює досягнення учасниками навчального процесу цілей і завдань, визначених його програмою.

Наш досвід викладання практичного курсу правознавства в школі дозволяє висловити думку, що такий тип домашнього завдання має передбачатися при вивченні практично кожної теми курсу. За підсумками його виконання вчителю варто на початку наступного уроку організувати коротку бесіду з учнями. Утім, висловимо одне застереження: інформація, яку мають представити учні, може мати особистий характер, тому слід запрошувати до слова тільки тих учнів, які бажають висловитися, та уникати негативних вербальних оцінок тих, хто відмовляється від презентації чи взагалі не виконав домашнє завдання такого типу.

Розмірковуючи над функціями й особливостями домашніх завдань із правознавства, наголосимо ще на таких загальних позиціях. По-перше, домашні завдання повинні ретельно мотивуватися та відповідати меті й завданням уроку [10, с. 7]. По-друге, ефективне домашнє завдання має складатися з двох частин: обов'язкової, тобто призначеної всім учням, та варіативної, тобто проблемних, логічних і творчих завдань, серед яких школярі вибирають те (ті), що відповідає їхнім пізнавальним здібностям та інтересам [9, с. 221]. По-третє, в усіх сучасних підручниках наприкінці параграфу (теми) містяться питання для самоконтролю і диференційовані завдання для самостійної роботи. Учням слід пояснювати, що, відповідаючи на запитання, вони начебто перевіряють себе, однак далі ці знання мають бути співвіднесені з умінням їх застосовувати в житті – визначати модель поведінки, надавати поради і консультації, розв'язувати правовий спір та ін. [4, с. 132–133]. По-четверте, ряд дослідників зазначеної проблеми наголошують на тому, що інструктаж із домашнього завдання (роз'яснення завдань домашньої роботи, рекомендації щодо джерел і прийомів роботи з ними, обумовлення форм перевірки) є частиною уроку, утім, жорстко не встановленою [9, с. 221]. На нашу думку, при проведенні уроків із практичного курсу правознавства такий інструктаж повинен бути обов'язковим його елементом – протягом кількох хвилин у прийнятний момент учитель має ознайомити школярів із домашніми завданнями; назвати ті, які мають виконати всі учні, й ті, що є індивідуальними; пояснити, як саме слід виконувати домашні завдання;

визначити терміни виконання й критерії оцінювання (особливо, якщо йдеться про написання есе, створення презентації чи плакату, підготовки завдань для однокласників тощо).

Насамкінець зазначимо, що особливості домашніх завдань із правознавства в 9-му класі обумовлюють й їх види. На основі певних ознак виділяють багато видів домашніх завдань. Їх класифікують, наприклад, за етапами процесу засвоєння, характером навчальних дій, за змістом, основними функціями тощо. У рамках нашої статті обмежимося поділом домашніх завдань на репродуктивні, конструктивні та творчі. Репродуктивні домашні завдання зводяться до простого відтворення навчальної інформації, виконання завдання, аналогічного тому, яке розв'язувалося на уроці. Наприклад, у практичному курсі правознавства це такі завдання: на відтворення визначення основних понять (*Що таке право? Перерахуйте його основні ознаки. Що називається галуззю права? Які основні галузі права України ви знаєте? Які відносини називають правовідносинами? Що таке юридичний факт?*); виявлення основних понять у статті підручника (*Які основні поняття зустрічаються в тексті пункту підручника? Впишіть їх у зошит*); закінчення речень чи добору пропущених слів (як правило, із наданого переліку) (*Закінчить речення: формула власності така: якщо ця річ моя, то для інших вона... (чужа)*).

Складнішими є конструктивні домашні завдання, наприклад, виділити головне, скласти план, таблицю, схему, порівняти окремі положення, систематизувати матеріал. Наведемо приклади таких домашніх завдань:

Придумайте кілька словосполучень зі словом «право» чи пригадайте випадки з життя, коли ви або люди з вашого оточення використовували це слово. Запишіть їх у зошит і поясніть зміст цього слова у кожному випадку [7, с. 19].

Знайдіть у тексті розділу II Конституції України ті статті, які починаються зі словосполучень «кожна людина має право», «кожному гарантується», «усі мають право», «ніхто не може зазнавати» і ті, в яких вживаються слова «громадяни мають право», «громадяни користуються», «громадянам гарантується». Чим відрізняються ці статті? Чому розділ II Конституції України називається «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» [7, с. 54].

Поясніть на прикладах, за якими критеріями можна відрізнити адміністративний проступок від інших видів правопорушень [7, с. 137].

Творчі завдання сприяють розвитку пізнавальних потреб і творчого мислення школярів. Вони виконуються як окремими учнями, так і всім класом у залежності від теми і мети уроку. Творчі завдання можуть бути як випереджаючими (виконуються перед вивченням на уроці певного матеріалу), так і на закріплення вивченого на уроці матеріалу. Зазначимо,

що презентація виконання творчих завдань із практичного курсу правознавства та їх обговорення в класі завжди викликає інтелектуальне й емоційне піднесення учнів, створює сприятливе підґрунтя для опанування ними навчальною інформацією, підвищує їхню зацікавленість предметом. Такі домашні завдання вимагають пошуку відповіді на запитання на кшталт: «Як зробити, щоб...?», «Чому це так?», «Як має бути вирішена ситуація?» тощо й обґрунтування своєї позиції чи прояву учнем власних творчих здібностей (складіть вірш, напишіть есе, придумайте закінчення казкової історії). Наприклад:

Придумайте власний короткий вірш, загадку чи прислів'я про роль права у житті людей.

Проаналізуйте правову ситуацію за відомою схемою і прийміть рішення: чи може дівчина змусити юнака одружитися з нею? Чи повинен юнак утримувати дитину? Як діяти дівчині в цій ситуації? [7, с. 110–111].

Складіть власне резюме з урахуванням посади, на яку бажаєте влаштуватися. Скористайтеся порадами, вміщеними у підручнику [7, с. 123].

Аналіз методичної літератури та узагальнення досвіду викладання предмета в школах дає підстави стверджувати, що для ефективного навчання учнів дев'ятих класів практичного курсу правознавства всі названі нами види домашніх завдань мають бути присутні в кожній темі курсу (крім, безумовно, узагальнюючих уроків), як правило, у такому співвідношенні 1 (2) : 2 : 1.

Домашня робота учнів тісно пов'язана з уроком, адже пізнавальна діяльність на уроці потребує додаткової роботи – вправлення в застосуванні знань, розв'язанні завдань, пошуку в підручнику відповідей на запитання вчителя та власні запитання й ін. Домашні завдання відіграють роль своєрідного «місточка» як між уроками, так і учасниками навчального процесу – учнями, вчителем і батьками.

Домашні завдання, виконувані учнями в процесі навчання предмета «Правознавство. Практичний курс» (9 кл.), переслідують на меті практичне застосування засвоєних ними знань; моделювання життєвих ситуацій, в яких діють правові норми; пошук і обґрунтування варіантів розв'язання правових проблем; оцінювання правових явищ і процесів, власної поведінки та поведінки інших осіб під кутом відповідності нормам права; навичок співпраці з членами класного колективу та родини; виховання в учнів активної позиції та відповідальності.

Особливості домашніх завдань для учнів із практичного курсу правознавства обумовлені змістом предмета, його практичною спрямованістю та специфікою організації навчальної діяльності учнів. Окремим типом домашнього завдання із правознавства в 9-му класі є той, що передбачає тісну взаємодію учнів із їхніми батьками, що, у свою чергу, підвищує ефективність навчання правознавства дев'ятикласників, підвищує їхній інтерес до правознавчого предмета, а через нього – і до права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. Гончаренко. – вид. 2, доповнене й виправлене. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
2. Енциклопедія освіти / головний ред. В. Г. Кремень ; Акад. пед. наук України. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Лобач О. В. Роль домашнього завдання у навчальному процесі [Електронний ресурс] / О. В. Лобач. – Режим доступу : http://vsesvit-ikt.blogspot.com/2009/12/blog-post_19.
4. Певцова Е. А. Теория и методика обучения праву / Е. А. Певцова. – М. : Владос, 2003. – 400 с.
5. Підласий І. П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І. П. Підласий. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2004. – 616 с.
6. Пометун О. Правознавство (практичний курс). Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 9 клас / О. Пометун, Т. Ремех. – К. : ПП «Вікторія», 2009. – 31 с.
7. Пометун О. Правознавство. Практичний курс : підручник для 9 кл. / О. Пометун, Т. Ремех. – К. : Літера ЛТД, 2009. – 192 с.
8. Пометун О. Практичний курс : методичний посібник [для вчителів] / О. Пометун, Т. Ремех, Л. Пилипчатіна. – К. : Логос, 2009. – 176 с.
9. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О. Пометун, Г. Фрейман. – К. : Генеза, 2006. – 328 с.
10. Про обсяг і характер домашніх завдань учнів загальноосвітніх навчальних закладів : лист Міністерства освіти і науки України від 29.10.07 № 1/9-651 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://evtuh-12.ucoz.ua/load/metodichna_skarbnychka/normativni_dokumenty/pro_obsjag_i_kharakter_domashnikh_zavdan_uchniv/27-1-0-103.
11. Савельєва Л. Для чого потрібні домашні завдання? Семінар-практикум для педагогів / Л. Савельєва // Трудове навчання. – 2013. – № 12(72). – С. 5–9.